

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ У ПОГЛЯДАХ ВАСИЛЯ КУЧАБСЬКОГО

Постановка проблеми. Василь Кучабський є видатним істориком, політиком, громадсько-політичним і військовим діячем. Навчався на відділенні права та політології Львівського університету. Був одним із організаторів таємної організації «Мазепинський курс мілітарний», під впливом якої видав низку посібників з військової справи. На становлення його світогляду визначальний вплив справили ідеї Степана Томашівського та В'ячеслава Липинського.

В еміграції Василь Кучабський перебував у Чехословаччині, Німеччині, Польщі. Зблизився з представниками гетьманського руху. Здійснював активну громадську, наукову та публіцистичну діяльність. Як член Українського союзу хліборобів-державників розробив власну доктрину консерватизму та монархізму – монархія мала стати найбільш придатною, ефективною та доцільною формою державного правління для України, де головну роль повинна відіграти провідна верства (еліта), що сформувалась би з людей військового духу та організації.

Основними причинами поразки УНР визначав перевагу в Наддніпрянській Україні ідеї української автономії у складі Російської Федерації та соціалістичної революції. Тому політичному проводу Центральної Ради не вдалося організувати армію, державний апарат, здійснити соціально-економічні реформи, консолідувати соціальні верхи і низи навколо національної ідеї.

У 1930 році Василь Кучабський разом із В'ячеславом Липинським покинув лави Українського союзу хліборобів-державників і став співзасновником Братства українських класократів-монархістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам теоретико-правових засад української державності у поглядах Василя Кучабського присвятили свої праці такі вчені, як Б. Андрусишин, М. Давиденко, У. Кошетар, В. Майданюк, В. Потульницький, О. Токарчук та ін.

Мета статті полягає у вивченні внеску Василя Кучабського у розширення поглядів щодо теоретико-правових засад української державності.

Основні результати дослідження. Василь Кучабський обґрунтував центральну роль військових аспектів в українському державотворенні. Прикметно, що у праці «Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках» Василь Кучабський засумнівався у національній стійкості українського народу в боротьбі з окупаційними режимами. Майбутнє України він убачав у здатності власними силами протистояти зовнішнім загрозам, а не шукати в одного ворога захисту від іншого.

Теоретико-правові погляди діяча базувалися на таких засадах, як:

- 1) політико-правові оцінки і міркування про консерватизм, де базовими є принципи заперечення комунізму та спростування ролі революцій в історії;
- 2) антипольський контекст, що містив як етнічний, так і політичний чинники;
- 3) категоричне неприйняття більшовизму як політичної сили та ідеології [3, с. 15].

Відведення важливої ролі Галичині зводилося до головних аксіом – це реальні потреби народу та наявність провідного аристократичного класу, тобто харизматичних особистостей, що здатні втілити, реалізувати цю ідею і повести за собою інших. Така провідна верства характеризується вольовими якостями, військовими здібностями, «аристократизмом національного почуття», для якої не всі методи і способи доцільні, а лише ті, що корисні, об'єднують суспільно-творчі, організаційні здібності народу.

Державу Василь Кучабський розумів не як наслідок технічної організованості народу, а передусім духовності народу. Він переконаний, що не кожен народ може побудувати державу. Держава знаходиться над суспільством. Органічна держава може створитися в такому середовищі, де відбулися глибокі внутрішні державотворчі процеси й суспільство очолила провідна верства, скерована державотворчою суверенною ідеєю, визначена політико-правовим шляхом [1; 6, с. 162, 163, 166].

Діяч залишався певним, що місце людини в державі визначає не клас, а здатність до провідних функцій у межах свого класу, тобто політичне, державне значення окремої людини визначають безпосередні відносини між людьми.

На думку О. Токарчук, Василь Кучабський територіально поділяв українців на східних і західних, але водночас визнавав їх національну єдність, наполягав, що галичани є більш дозрілими до політичної боротьби; центром національного руху убачав Галичину. Писав, що українці на сході здатні до збройної боротьби, але не до наведення ладу у власних лавах і у власній країні, виокремлюючи наявність євразійських елементів на пограниччі Східної України, що глибоко впливали на український національний рух [7, с. 239].

З погляду І. Вдовичина, українські мислителі консервативної школи обґрунтовували підхід зваженого застосування свободи. Йдеться як про поведінку надто звільненої від традиції особи, так і недопущення свавілля влади: «Терпимість супроти існуючих віросповідань є потрібна, але держава не повинна толерувати прилюдне проголошування й навчання яких-небудь, хоч би і найгірших, засад і принципів. Так само держава не повинна й не може підставляти силу самого факту за правдиве поняття права» [4].

М. Давиденко, проаналізувавши науковий доробок В. Кучабського, дійшов переконання, що учений віддає належне стійкості українців та здатності до боротьби. Він писав, що наш народ ще зберіг традиції прадавнього аристократичного хліборобського етносу, як і з глибокої, століттями оформленої культури духу, чим він, безумовно, домінує над сусідніми країнами [2, с. 31].

Погляди міліарної монархії Василя Кучабського ґрунтувалися на ключових засадах – підпорядкуванні української еліти державним інтересам, високого рівня освіченості молодих людей, відродженні традиційних моральних цінностей, становленні новітньої провідної верстви з представників різних класів суспільства, усуненні «декласованої» інтелігенції від участі в державотворчому процесі.

О. Токарчук дійшла висновку, що теоретико-правові погляди щодо української державності мислителів консервативного напрямку постають не як самоціль державного будівництва, а як засіб узаконення влади, як необхідний етап на шляху творення національної державницької традиції. Відсутність такої традиції та активної національної свідомості в українському середовищі зумовили і їх критичне ставлення до демократичних засад державного устрою України [7].

Вплив на становлення поглядів мислителя справила концепція В'ячеслава Липинського, – теорії аристократії, політичної культури, ірраціональних впливів, орієнтації на власні сили, постановня держави шляхом завоювань та ін.

Василь Кучабський виокремлював ключові завдання, які сприяли б підготовці галичан до національно-визвольної боротьби:

- відмова від ілюзорної надії на сторонню допомогу;
- орієнтація виключно на власні сили;
- усвідомлення шкідливості поодиноких виступів, зокрема терористичних акцій, які не підтримуються масовою активністю народу;
- зруйнування страху перед польською тюрмою та психічне тренування до більш складних і ризикованих масових виступів у подальшій перспективі [2].

О. Токарчук підкреслює, що «мислитель цілковито не зараховує Україну до західної цивілізації, вбачаючи її унікальність у новій християнській культурі з європейськими цінностями, але зі східним способом життя».

Діяч переконаний, що держава не є повноцінною, коли характеризується лише наявністю суверенного народу та парламентської більшості, але не має провідної верстви – політичної еліти. У теоретико-правових поглядах Василя Кучабського відслідковується певна критика щодо народу як ефективного джерела влади та окрема недовіра до нього, невпевненість у політичній компетентності та здатності народу до державного управління. Він, зокрема, виступав проти плебісци-

тів, адже досягти справедливості в такий спосіб важко. Той народ, що тільки звільнився від гноблення, не здатний повною мірою діяти стрімко та правильно, що відповідало б його інтересам, адже здебільшого застосовує національну свідомість нації, яка панувала [7, с. 241].

Пишучи про Українську державу 1918–1919 років, Василь Кучабський залишався певним, що, не маючи досвіду справжньої державності, виникли спроби економічно зацікавити селянство для його переконання в корисності й доцільності української держави, проте наслідком стали виступи селян, що мали грабіжницький характер, а елементи державності були випадковими і здебільшого орієнтувалися на різних.

Так само як і В'ячеслав Липинський, Василь Кучабський не останню роль в українському державотворенні надавав українській аристократії і інтелігенції в народі. Він був переконаний, що українська аристократія, яка прагнула незалежності, боялася широких народних мас і характеризувалася проросійською та пропольською орієнтаціями. Інтелігенція в народі негативно ставилася до української аристократії і прагнула «монополізувати право на представництво національної ідеї, а через свою соціалістичну та автономістську заангажованість, відсутність досвіду в управлінні, не була готова розв'язати державотворчі проблеми, що стали на часі» [4, с. 24].

Василь Кучабський наголошував на протиріччях між монархізмом і демократією, як зазначає В. Майданюк, суть розбіжностей полягала в конфлікті цінностей. Існування громадянського суспільства, з погляду вченого, є необхідною передумовою функціонування демократичної держави, водночас демократію мислитель вважав руйнівним чинником. В. Майданюк підкреслює, що негативна оцінка демократії Василем Кучабським зумовлена передусім значними прорахунками тогочасних українських демократів у державотворчому процесі, тому Василь Кучабський доводив корисність і дієвість консервативних принципів розбудови держави, чіткого підпорядкування, дисципліни порівняно з неефективною тогочасною демократією, не здатною, з погляду мислителя, до досягнення державної цілі [5, с. 244, 246].

Висновки. Отже, теоретико-правові засади української державності у поглядах Василя Кучабського ґрунтувалися на тому, що українська державність буде можлива тоді, коли відбудеться внутрішня організація держави та її керівництва, яке виявить прагнення до боротьби за власні національні права. Основною ідеєю, якою пронизана творчість представників українських консерваторів, у тому числі Василя Кучабського, було твердження, що успіх визвольної боротьби залежить від здатності українського народу до консолідації на засадах територіального патріотизму, тобто почуття єдності та солідарності між мешканцями українських територій та організацією державного керівного класу, його здатністю спрямовувати державотворчу діяльність.

Список використаних джерел

1. Андрусишин Б. І. На шляху до свободи: вибрані праці: нариси з історії укр. державності та права: до 60-річчя від дня народження. Київ: Людмила, 2020. 699 с.
2. Давиденко М. Консервативна державницька концепція В. Кучабського. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2013. № 3. URL: <http://social-science.com.ua/article/1028> (дата звернення: 29.04.2023).
3. Кошетар У. П. Роль Української греко-католицької церкви у формуванні галицького консерватизму 1900–1939 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Запоріжжя, 2007. 20 с.
4. Кучабський В. Україна і Польща. Отверта відповідь польському консерватистові. Львів, 1933. 236 с.
5. Майданюк В. Консервативний дискурс у концепції демократії Василя Кучабського. *Вісник Львівського університету*. Серія філософсько-політологічні студії. 2013. Вип. 3. С. 242–248.
6. Потульницький В. А. Нариси з української політології (1819–1991): навчальний посібник. Київ: Либідь, 1994. 320 с.
7. Токарчук О. В. Розвиток державно-правових учень представниками української еміграції (1920–1930-і рр.): монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 477 с.

References

1. Andrusyshyn B. I. Na shliakhu do svobody : vybrani pratsi : narysy z istorii ukr. derzhavnosti ta prava: do 60-richchia vid dnia narodzhennia. Kyiv: Vyd-vo Liudmyla, 2020. 699 s.
2. Davydenko M. Konservatyvna derzhavnytska kontseptsiiia V. Kuchabskoho. *Ukrainskyi naukovyi zhurnal «Osvita rehionu»*. 2013. №3. URL: <http://social-science.com.ua/article/1028> (data zvernennia: 29.04.2023).
3. Koshetar U. P. Rol Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy u formuvanni halytskoho konservatyizmu 1900–1939 rr.: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01. Zaporizhzhia, 2007. 20 s.
4. Kuchabskyi V. Ukraina i Polshcha. Otverta vidpovid polskomu konservatystovi. Lviv, 1933. 236 s.

5. Maidaniuk V. Konservatyvnyi dyskurs v kontseptsii demokratii Vasylia Kuchabskoho. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filosofsko-politolohichni studii*. 2013. Vyp. 3. S. 242–248.
6. Potulnytskyi V. A. *Narysy z ukraïnskoï politolohii (1819–1991): navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Lybid, 1994. 320 s.
7. Tokarchuk O. V. *Rozvytok derzhavno-pravovykh uchen predstavnykamy ukraïnskoï emihratsii (1920–1930-i rr.): monohrafiia*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2019. 477 s.

Головко Д. В. Теоретико-правові засади української державності у поглядах Василя Кучабського

У статті досліджено теоретико-правові засади української державності у поглядах Василя Кучабського. Наголошено, що державу Василь Кучабський розумів не як наслідок технічної організованості народу, а передусім як духовності народу. Виокремлено погляди мислителя про те, що існування громадянського суспільства є необхідною передумовою функціонування демократичної держави, однак демократія є руйнівним чинником.

Василь Кучабський перебував у еміграції в Чехословаччині, Німеччині та Польщі. Приятелював із представниками гетьманського руху. Вів активну громадську, наукову та публіцистичну діяльність. Будучи членом Українського союзу хліборобів-державників, він розробив власну доктрину консерватизму і монархізму – монархія мала стати для України найдоцільнішою, ефективною і сприятливою формою державного правління, головну роль у якій відігравав провідний клас (еліта), що об'єднувала б людей військового духу та організації.

У теоретико-правових поглядах Василя Кучабського простежується певна критика щодо народу як ефективного джерела влади та окрема недовіра до нього, невпевненість у політичній компетентності та здатності народу до державного управління. Він, зокрема, виступав проти плебісцитів, адже досягти справедливості в такий спосіб важко.

Ключові слова: Василь Кучабський, історик, політик, громадсько-політичний діяч, військовий, доктрина, українська державність, національна ідея, еліта, монархізм, демократія, народ, клас, гетьманський рух, громадянське суспільство.

Golovko D. V. Theoretical and legal foundations of Ukrainian statehood in the views of Vasyl Kuchabskyi

The article examines the theoretical and legal foundations of Ukrainian statehood in the views of Vasyl Kuchabskyi. It is emphasized that Vasyl Kuchabskyi understood the state not as a consequence of the technical organization of the people, but primarily of the spirituality of the people. The thinker's views on the fact that the existence of civil society is a necessary prerequisite for the functioning of a democratic state, but democracy is a destructive factor, are singled out.

Vasyl Kuchabskyi is an outstanding historian, politician, sociopolitical and military figure. He studied at the Department of Law and Political Science of Lviv University. He was one of the organizers of the secret organization “Mazepin Military Course”, under whose influence he published a number of manuals on military matters. The ideas of Stepan Tomashivskyi and Vyacheslav Lypynskyi had a decisive influence on the formation of his worldview.

Vasyl Kuchabskyi was in exile in Czechoslovakia, Germany, and Poland. He became close to the representatives of the hetman movement. He carried out active public, scientific and journalistic activities. As a member of the Ukrainian Union of Farmers-Statesmen, he developed his own doctrine of conservatism and monarchism – the monarchy was supposed to become the most suitable, effective and expedient form of government for Ukraine, where the main role should be played by the leading strata (elite), which would be formed from people with a military spirit and organization.

The theoretical and legal foundations of Ukrainian statehood in the opinion of Vasyl Kuchabskyi were based on the fact that Ukrainian statehood will be possible when the internal organization of the state and its leadership will take place, which will show the desire to fight for their own national rights. The main idea permeated the work of representatives of Ukrainian conservatives, including Vasyl Kuchabskyi, was the assertion that the success of the liberation struggle depends on the ability of the Ukrainian people to consolidate on the basis of territorial patriotism, that is, a sense of unity and solidarity between the inhabitants of Ukrainian territories and the organization of the state ruling class, his ability to direct state-building activities.

Vasyl Kuchabskyi was in exile in Czechoslovakia, Germany and Poland. Befriended representatives of the hetman movement. He was active in public, scientific and journalistic activities. As a member of the Ukrainian Union of Farmers-Statesmen, he developed his own doctrine of conservatism and monarchism – the monarchy was supposed to become the most expedient, effective and favorable form of state government for Ukraine, in which the leading class (elite) played the main role, uniting people with a military spirit and organizations.

In the theoretical and legal views of Vasyl Kuchabskyi, a certain criticism of the people as an effective source of power and a certain mistrust of it, uncertainty in the political competence and ability of the people to manage the state can be traced.

Key words: Vasyl Kuchabskyi, historian, politician, social and political activist, military, doctrine, Ukrainian statehood, national idea, elite, monarchism, democracy, people, class, hetman movement, civil society.

DOI: 10.33663/2524-017X-2023-14-442-445